

DVE PRIČE

DA, ANĐELE MOJ

Na današnji dan, pre tačno pet godina, dala sam oglas u novinama. Kako sam tada još uvek imala snage u nogama, otišla sam peške sve do Šilerovog trga, na kojem se nalazi odeljenje za prijem oglasa. Mladi me je gospodin, koji je sedeo za šalterom, veoma ljubazno posavetovao. Nema potrebe dati previše novca, bitno je samo tačno navesti ono što tražim, znači, jednu mirnu, obrazovanu stanarku za moju drugu, odnosno treću sobu, i dodati da meni na raspolaganju ostaju još i dnevna i jedna mala spavaća, znači, dovoljno prostora.

Oglas je izašao naredne subote i celoga toga, i narednoga dana telefon mi je neprestano zvonio i na vrata su dolazile žene koje su želele da pogledaju sobu, većina njih već u godinama, koje ja nisam htela, i nekoliko mlađih, kojima sam, međutim, u nadi da će se na kraju ipak pojaviti neka koja će mi se više dopasti, rekla da sam već u pregovorima i da ću im se još javiti. Kasnije sam zbog toga bila veoma zadovoljna, jer je gospođica, kojoj sam naposljetku izdala sobu, tek u nedelju uveče došla da je vidi, i jer bi mi bilo jako žao da sam baš tu damu morala da odbijem; bila je ljubazna i skromna i lepa, poput anđela, i podsećala me je na moju mlađu sestru, koja je nekada i sama bila tako nežna i fina, ali sada je imala četvoro odrasle dece i sva se raskrupnjala.

Gospođici se soba koja je gledala ka jugu i imala jednu malu terasu veoma svidela, nije joj smetalo čak ni to što je bila prenatrpana. Prišla je zidu i pažljivo osmotrila majstorsko pismo moga muža i dve diplome sa zlatnim medaljama koje je osvojio na takmičenjima, i rekla, šteta što vam muž više nije živ, on bi me sigurno znao očušljati, to ne može svako, jer imam tako neukrotivu kosu, i ja pomislih, da, kosu anđela, ali ne rekoh ništa.

Nedugo posle toga, gospođica, koja je studirala na fakultetu, uselila se kod mene i ja sam joj pomogla da se raspakuje, imala je mnogo knjiga i mi smo ih složile jednu uz drugu u dugačak red na pisaćem stolu. Još istoga dana pitala sam svoju stanarku da li smem da joj se obraćam imenom, i ona se onda osmehnula i klimnula glavom, zvala se Eva, ali je meni gospođica Eva bilo mnogo draže. Prvih dana mi je bilo neobično što još neko korača mojih hodnikom, i što još neko poseduje ključeve moga stana. Ubrzo sam se, međutim, na sve navikla, i nije prošlo dugo, a ja s večeri već počeh da čekam da mi se stanarka vrati kući i da se brinem kada se ona u dogledno vreme ne bi pojavila. Gospođica je, međutim, vodila jedan veoma uredan život, čak i po mraku sedela nad knjigama i gotovo redovno zaboravljala da napravi pauzu za večeru. Jedne večeri sam joj ušla u sobu sa tanjirom supe, i kada sam videla kako ju je halapljivo pojela, ja maltene počeh svakodnevno da činim isto. Dok je ona jela, mi bismo razgovarale, gospođica se raspitivala o mom mužu i mome životu, i svaki se put, taman kada bih se ja raspričala, krišom opet vraćala svojim knjigama. Ja

bih onda uzela poslužavnik i izašla iz sobe, i ako bih negde usput videla par čarapa ili neku podsuknju, i njih bih ponela sa sobom i oprala, što gospođica ne bi ni primetila.

Dok sam joj ujutru sređivala sobu, pogledah naokolo, da gospođica možda nema neku fotografiju, sliku svojih roditelja, braće i sestara ili verenika, no u sobi nije bilo fotografija. Jednom prilikom sam skupila hrabrosti i upitala gospođicu šta se tu dešava, pa pokazala na svoju levu dojku, ali ona se samo nasmejala i rekla, ništa, baš ništa. I zaista, gospođica se kući, bar u prvo vreme, uvek vraćala sama. Smatrala sam da to baš i nije u redu, jer gospođica je bila jedno veoma lepuškasto devojčce, ali bolje i tako, mislila sam, nego da, poput drugih devojaka, nokte na rukama, čak i na nogama boji u crveno i svakoga časa nekog novog obožavatelja dovodi u stan. Mislim da sam gospođicu Evu već tada veoma često imala u mislima i da sam je od samoga početka zavolela. *Moja* Eva, rekla bih svojoj poznanici, *moja* Eva je prehladena, *mojoj* Evi je danas bolje, baš kao da pričam o vlastitom detetu. *Moja* bi se poznanica onda namrštila, vidi se na kilometar, rekla bi da vas vaša Eva samo iskorišćava i ni najmanje ne mari za vas. Ali *moja* poznanica se varala, kao što su se varali i svi ostali koji su kasnije bili njenog mišljenja. Pa nije gospođica bila kriva što je tako često bila rasejana, i što bi mi ponekad, kada bih je po povratku kući dočekala sa poslužavnikom u rukama, jedva i dobro veče i hvala rekla, i ponašala se kao da i ne primećuje sveže opran i ispeglan veš koji bi je na krevetu sačekao. Morala je tako mnogo da uči – *moja* Eva, anđeo *moj*, kako sam je ponekad, naravno, samo u mislima, zvala – razne strane jezike, a među njima i neke koje više niko živi ne govori. Znam to, jer jednom sam je preslišavala nove reči, samo što onda nisam znala tačno da izgovorim reč kod koje je zapela, pa je ona zbog toga izgubila strpljenje.

Bilo je to u junu, znači, više od godinu i po nakon što se gospođica uselila, a početkom jula, jedne lepe, vrele večeri, neko nam tri puta zazvoni dole na ulaznim vratima, i Eva onda, kao nikada do tada, izađe iz svoje sobe i reče, pustite, za mene je. Nije mi dozvolila da pritisnem dugme, već se, držeći tašnu i rukavice u ruci, sjurila niz stepenice. I sutradan uveče, i dve večeri kasnije, i maltene svake naredne večeri, neko bi nam od dole zazvonio i Eva bi svaki put brzo istrčala iz stana, ali kući se nikada nije vraćala kasno, već kratko posle deset bi opet bila tu, i svoga obožavaoca nijednom nije dovela sa sobom. Jedino što je sada počela da vodi malo više računa o svojim haljinama, ili, istini za volju, *ja* sam počela da vodim više računa o njenim haljinama, svakoga dana bih joj oprala po jednu letnju i prostrla na krevet, i ona mi je jednom promrmljala nešto poput, kako lepo od vas, ali mi oko vrata, naravno, nije pala.

Znate, rekla sam joj jednom, ako želite da uveče sa svojim poznanikom jedete na balkonu, mogla bih vam napraviti nekoliko zalogajčića, no ona se na to samo nasmejala i rekla, zalogajčići, šta to uopšte znači, kao da se radilo o nekoj stranoj, smešnoj reči. Očigledno da svog prijatelja nije želela da dovodi u stan, bar još uvek ne, ne pre veridbe, znači, ne pre jeseni. Mene je to veoma čudilo, jer, je li, nisam bila jedina žena koja izdaje sobu i jer sam imala prilike da se naslušam priča o tome kako to mladi danas rade, kako se sastanu i onda opet rastanu, i kako se u međuvremenu već sve desi.

I onda mi je Eva jednog jesenjeg dana saopštila da se verila, da će se, čim položi još jedan preostali ispit, udati, i da će mi uveče predstaviti svoga verenika. Ja sam za tu priliku

u svojoj sobi postavila malu zakusku, flašicu „Ponija“¹ i nekoliko pralina, mladi će ljudi, mislila sam, doći do mene i mi ćemo nazdraviti, očekivala sam ih, kao što bi i svaka druga majka očekivala. Mladoga sam čoveka, međutim, tek nakratko srela u hodniku, u kojem je bilo prilično mračno, pružio mi je ruku i rekao, drago mi je, da, zaista, samo to i ništa više. Bio je nizak i zdepast i izgledao sasvim drugačije od onoga kako sam ga zamišljala. U svakom slučaju, iako je još uvek bio mlad i tek nešto stariji od moje Eve, u njemu nije bilo ni trunke radosti. Te večeri su odmah nekuda otišli, i gospođica Eva se, kao i obično, kratko posle deset sama vratila kući. Od toga dana, pa sve do ispita, više nijednom uveče nije izašla, već je njen verenik sada počeo da dolazi kod nje. On se, međutim, nije nikada dugo zadržavao, ne više od sat-dva. Kada bih iz svoje sobe krenula ka kuhinji ili kupatilu, čula bih ih kako razgovaraju i primetila da je sada on preslišava nove reči. Nikada iz njene sobe nisam čula ništa nalik smehu, nežnostima, ili poljupcima, i to me je pomalo rastuživalo. Ali onda sam se setila kako ni moj muž i ja, dok smo još bili vereni, mojoj majci nismo delovali dovoljno zaljubljeno, i pomislih kako je sasvim moguće da mladi ljudi s vremenom postaju sve hladniji, svaka generacija malo hladnija od prethodne.

Odmah posle ispita, koji je položila sa najboljom ocenom, Eva je došla do mene kako bi o nečemu porazgovarala; ušla je u moju sobu i sela te počela da zvera naokolo, kao neko ko želi da vidi šta se sve u sobi nalazi. Ja odmah pomislih kako je došla da mi kaže da se iseljava, u čemu je, naravno, ne bih mogla sprečiti. No, ona je nešto sasvim drugo imala na umu, bolje rečeno, mladi čovek je nešto sasvim drugo imao na umu. Ukratko, želeli su da im, osim gospođičine sobe, iznajmim i svoju spavaću, da svoj krevet prebacim u dnevnu i ustupim im na korišćenje i kuhinju i kupatilo. Mene najpre obuze jeza, jer stariji su ljudi, je li, po prirodi kruti, a i zato što nisam znala šta bih sa svim onim stvarima koje su se nalazile u komodi i ormaru spavaće sobe. No, onda me preplavi sreća, pošto su mladi ljudi ipak želeli da i dalje stanuju kod mene i jer ipak neću ostati sama.

Nekoliko dana kasnije, Eva i njen verenik su mi preuredili sobu, i ona je na kraju, iako prenatrpana, bila sasvim udobna. U ostale sobe su ušli majstori, sa zidova skinuli stare cvetne tapete, pa ih okrećili u belo, majstorsko pismo moga muža i sve ostalo što je na njima ranije stajalo mladi ljudi nisu želeli da zadrže, Evi je verovatno bilo svejedno, ali mlađić te stvari nije želeo. Nakon što su završili sa sređivanjem, negde su otputovali, i sa puta oglasili svoje venčanje u novinama.

U toj velikoj sobi sa krevetom i noćnim stočićem, stolom za ručavanje i kredencem provela sam nekih godinu dana, ne, nešto više od godinu dana. U tom periodu u stanu je još uvek bilo prilično mirno, jer mladoga čoveka u toku dana nikada nije bilo kod kuće, i jer je Eva onomad još uvek odlazila na posao. Išla sam u kupovinu i pripremala joj jela od povrća, a uveče bih se, kad se oboje vrate kući, povlačila u svoju sobu. Na početku mi je bilo krivo što joj nisam mogla biti od veće pomoći, i s večeri bih često osetila potrebu da sa njom razmenim pokoju reč, bar onoliko koliko smo razmenjivale pre nego što se udala. Bilo mi je, međutim, jasno da mladome čoveku to ne bi bilo pravo. Iako prema meni nije bio izričito neprijateljski nastrojen, kad god bih ga srela u hodniku, on bi pogledao kroz mene kao da

¹ Kombinacija alkoholnog i bezalkoholnog pića, najčešće penušavog vina i soka od narandže, koje se u 20. veku po veoma povoljnoj ceni prodavalo kao standardno piće po klubovima, barovima i gradskim lokalima. (Prim. prev.)

me nema, ili kao da sam nešto što u njemu budi nelagodu, ako ne i gađenje. Mene je zdravlje već tada počelo da izdaje, koža mi je bila siva i naborana, a kosa – koja mi je ranije, pogotovo dok mi je muž još bio živ, bila uvek uredno očešljana – visila u fronclama. Teško sam hodala i tek s mukom uspevala da sredim i očistim sve sobe, uradim ono na šta sam se obavezala ugovorom koji je mladi čovek sastavio, i za šta su me i plaćali. Zahvaljujući tom novcu, primanja su mi sada bila sasvim pristojna, i nedeljom sam mogla da kupim buket cveća, koji bih svojim stanarima stavila u sobu, i umesim kolač, koji bih isto tako njima poklonila.

Jednom sam im prilikom i novčano pomogla. Samo do prvog, rekla je Eva, koja je tim povodom opet ušla u moju sobu, tako lepa i nežna, rumenog lica i svetle kose, i ja izvadih novac, a ona me prvi put poljubi. Tačno prvog u mesecu mladi mi je čovek platio kiriju, dao mi da potpišem priznanicu, pa posmatrao kako mi se ruke pri tom tresu, o pozajmljenom novcu više nije bilo reči. Kada je sledeći put ušla u moju sobu, Eva mi je saopštila da očekuje dete, što me, da budem iskrena, nije nimalo iznenadilo. U poslednje vreme bila je veoma bleđa, i toga dana, kako je sela u moju sobu, odmah je zapalila cigaretu i bez ikakvih emocija, kao da mi saopštava da ima čir na koži ili čmičak na oku, rekla da će postati majka, i ja pomislih kako joj takvo ponašanje ne pristaje. Vest me je, međutim, jako obradovala, i odmah se latih igala za štrikanje, te stadoh da pravim jaknice i pantalonice i cipelice, i svaki put kada bih nešto završila, pozvala bih Evu da dođe kod mene u sobu, i ona bi mi se onda, iako je sve to nije zanimalo, zahvalila. Mladi ljudi su sada mnogo češće nego ranije uveče izlazili, i po Evi se ujutro moglo videti da je premorena i da joj ples i piće ne prijaju. Jedne večeri sam skupila hrabrosti i otišla u kuhinju, gde je mladi suprug prao sudove i slušao džez sa gramofona. Nije mi ponudio da sednem i nije ugasio gramofon. Kada sam rekla šta sam imala, naime, da bi Eva morala povesti više računa o sebi, on prvi put postade zaista neprijatan i počeo da viče na mene. Kasnije sam, međutim, zaključila da se verovatno uplašio moje pojave, jer viđao me je tek retko, a kada sam onako šepajući uz pomoć štapa ušla u kuhinju sigurno sam ličila na neku staru, odvratnu ptičurinu.

Eva ovaj događaj nikada nije spomenula. Nastavila je da radi i da izlazi noću, ali je dete i pored toga došlo zdravo na svet. Sav svoj štrikeraj uvila sam u svileni papir i ponela ga Evi u bolnicu, i na paketić zakačila ceduljicu na kojoj je pisalo „od stare bake“. Nisu mi dali da vidim devojčicu, a ni sa Evom nisam uspela čestito da porazgovaram, jer na krevetu joj je sedelo nekoliko prijatelja koji su ispijali liker i koji su, čim sam izašla iz sobe i za sobom zatvorila vrata, počeli glasno da se smeju. Eva me je, međutim, u toku tih nekoliko minuta jednom tako milo pogledala i rekla kako ću morati dobro da čuvam i pazim njeno dete, malu Gudrun, da izraste u lepu devojku.

Tako je i bilo, i pošto je Evu toliko radovala moja pomoć, dala sam sve do sebe da ne primeti kako više nisam u stanju da čuvam decu i menjam pelene i pripremam kašice. Šta oni vama sve ne tovore, rekla je moja poznanica, no mene je sve to činilo srećnom, dete je bilo veoma milo, i sada smo svi bili poput prave porodice.

Ubrzo posle porođaja Eva je po svaku cenu želela da ponovo počne raditi. Nije, kao što je prvobitno planirala, postala učiteljica, već je prihvatila neki kancelarijski posao, koji joj je veoma prijao, i mladi ljudi su sada već imali prilično ušteđevine za, kako bi Eva to rekla, nabavku automobila. Dete je po ceo dan bilo kod mene, uveče bi korpicu odnosili u svoju sobu, ali je ponekad, kada su bili premoreni i želeli da se naspavaju, i tada ostavljali u mojoj. Mala Gudrun

je u toku noći znala da završiti, i ja bih je onda, u strahu da ne probudi Evu, uzimala u naručje i nosala po sobi. Jednom sam je, kada nikako nije htela da se umiri, spustila u svoj krevet, i ona je istog trena tako čvrsto zaspala, da se nisam usudila da je pomeram odatle. Narednog jutra spavala je duže nego obično i ja ostadoh da sasvim tiho i nepomično ležim pored nje. Ne znam šta bi Evinom mužu toga jutra, obično je ustajao kasno i u žurbi izlazio iz stana. Toga dana je, međutim, ušao u moju sobu bez kucanja kako bi uzeo dete i video nas gde jedna uz drugu ležimo u krevetu, i ja mu onda rekoh samo „psst“ i stavih prst na usta. No on istoga časa počeo da viče, i to tako glasno da ga ni reč nisam razumela, i meni tek nakon nekog vremena postade jasno zbog čega se toliko naljutio na mene. Smatrao je potpuno nehigijenskim i nedopustivim staviti malo dete u krevet sa jednom staricom, i verovatno je bio u pravu.

Od toga dana Eva je dete svakoga jutra odnosila kod jedne svoje prijateljice, mlade osobe, koja je i sama imala malo dete, i oni bi, kada bi uveče želeli da izađu, malu Gudrun i preko noći ostavljali kod nje. No mora biti da ni tamo nije sve išlo kao po loju, jer jednoga dana su, svega nekoliko nedelja kasnije, oboje uveče došli kod mene i ponovo želeli sa mnom o nečemu da razgovaraju, bili su veoma ljubazni i prijatni, i odmah pomislih, sad će mi vratiti dete. Ispostavilo se, međutim, da su oni nešto sasvim drugo imali na umu. Rekli su mi da Eva namerava da da otkaz i da će ubuduće raditi od kuće, prevode i tome slično. Zbog toga će joj biti potrebna jedna prostorija u kojoj će moći da prima klijente, a koji će, po potrebi, dolaziti i u večernjim satima, njen muž ne želi da ga ometaju, a ne bi bilo ni u redu od njega očekivati da sa detetom sedi u maloj spavaćoj sobi. Odmah sam shvatila na šta ciljaju, pa im rekoh da bih se rado preselila u malu spavaću sobu, samo da nemam toliko stvari. No njih dvoje su već i o tome razmišljali. U sklopu stana nalazila se i jedna mala mansarda, mogli bismo nameštaj preneti u nju – ne, oni ga ne bi zadržali za sebe, i odmah shvatih da im se ne sviđa. Nije više bilo potrebe da vodim računa o detetu, niti da sređujem stan, pri saginjanju me, je li, bole leđa i ne mogu više metlom da doprem ispod regala i kreveta, a jednom se desilo i da je neko, verovatno Evin muž, kada sam zaboravila da obrišem prašinu sa komode, po njenom nežnom sloju nacrtao veliki znak pitanja.

I tako sam se preselila u malu spavaću sobu i prestala da sređujem stan, ali sam i dalje s vremena na vreme viđala dete, jer moji stanari, kada bi im uveče došli gosti, nisu znali šta bi sa malom, pa bi je doneli kod mene, i rekli, samo ne u krevet. Ja bih tada ostavila lampu da gori celu noć i posmatrala dete, koje je sada već bilo veliko i držeći šačice s leve i desne strane glave, spavalo dubokim snom. A verovatno da svakako ne bih ni mogla da zaspim, jer u drugim prostorijama bilo je veoma bučno, gramofon i radio i igra, ali mene je i to radovalo, jer svaka stara žena voli da čuje glasove i smeh mladih. Iako mi je u maloj sobi bilo veoma tesno, nisam bila nezadovoljna. Eva je sada po ceo dan bila kod kuće i sedela za pisaćom mašinom i ponekad bih joj spremila kakvu malu zakusku, kafu ili sok od malina sa zemičkom, i odnela joj u sobu i sve je bilo skoro kao ranije. Jedino što se tih zimskih meseci nisam baš najbolje osećala, počela sam jako da kašljem, i ponekad bih po celu noć samo kašljala. Soba u kojoj su Eva i njen muž spavali nalazila se odmah pored moje, i iz straha da bih im mogla smetati, ponekad uveče ne bih ni legla, već bih ostala da sedim u stolici, pošto čovek u sedećem položaju mnogo manje kašlje. Oni su me, međutim, ipak čuli i onda mi je Eva donela neki lek protiv kašlja i rekla, strašno koliko kašljete, i upitala me da nije taj kašalj možda prelazan, jer ako jeste, bolje da, zbog klica i deteta, više ne ulazim u kuhinju. I tako sam prestala

da izlazim iz svoje sobe, a Eva je počela da mi svakog dana u podne donosi nešto za jelo, prvih nekoliko dana pravi ručak, kasnije tek tanjir supe, ali meni je i to bilo dovoljno.

Na proleće su onda kupili auto, no kako još uvek nisu imali dovoljno ušteđevine za njega, dala sam im nešto sa svoje štedne knjižice. Zato ćemo vas sada svuda voditi sa nama, rekla je Eva, zajedno ćemo obilaziti neka lepa mesta. To se, međutim, nikada nije desilo, bila sam već suviše bolesna, a oni, rekla bih, srećni zbog toga. Gudrun je sada već znala da hoda i da sva bitna sedi u crvenom automobilu između svojih roditelja. Svaki put kada bi seli u auto, odgegala bih se do prozora, i Eva bi mi ponekad mahnula. U toku leta nekoliko su puta otišli negde na dva-tri dana, produženi vikend, i onda se Eva, kada su hteli da otputuju na odmor, jako uznemirila, jer ko će, ako ona ode, da mi kuva supu, i rekla je da bi bilo najbolje da se preselim u mansardu. Ja sam se njenom predlogu najpre usprotivila, kao prvo, zato što je mansarda bila prepuna nameštaja, kao drugo, zato što je leti tamo ispod krova čovek mogao da svisne od toplote. Na kraju sam, međutim, ipak popustila, jer je u mansardi pored moje živela žena koja je obećala da će se o meni brinuti, i jer je Eva rekla da, ukoliko ostanem sama u stanu, ona neće imati ni trena mira i neće moći da uživa u odmoru. Bilo je to jedno veoma toplo leto i dobro sam ga podnela, u jednom sam trenutku dobila čak i razglednicu sa palmom ispred plavoga mora. Sa ženom koja mi je kuvala prilično sam se dobro slagala, nije da mi je bila simpatična, ali onaj koji nije u stanju da sam o sebi brine, ni od drugih ne može previše da očekuje. Pri tom, bila sam svesna da vreme brzo prolazi i da ću se uskoro opet naći u svome stanu, u međuvremenu mi se i kašalj smirio, jedino mi je srce sada bilo slabo. Početkom septembra moja mala porodica se vratila kući. Iako sa prozora mansarde nisam mogla da vidim dole na ulicu, svakoga sam ih trena očekivala, i onda mi se jedne večeri učini kao da čujem Evin glas i brbljanje male Gudrun.

Do mene se, međutim, niko nije popeo, i tek nekoliko dana kasnije saznah od svoje poznanice da su se njih troje zaista vratili.

Eto, rekla mi je moja poznanica, vidite da uopšte ne mare za vas i da samo hoće da vas se otarase, vi u svoj stan, pazite šta vam kažem, više kročiti nećete. No tog istoga dana, Eva je sva preplanula i dobro raspoložena ušla u moju mansardu i donela mi nešto što mi je kupila na putovanju, ceger od raznobojne slame sa slamnatim cvetićima, i toliko se obradovah poklonu da potpuno zaboravih da više nisam u stanju da idem u kupovinu. Nakon što sam je neko vreme posmatrala, naslutila sam da je ponovo u drugom stanju. A onda mi je i ona sama to potvrdila i rekla kako bi, kad je već tu, želela nešto da me pita, naime, zar mi nije sasvim dobro ovde gore i zar ne bi oni mogli da uzmu ceo stan, jer im dve sobe, kada i drugo dete bude tu, više neće biti dovoljne. Mene na to obuze blaga jeza, no Eva onda spomenu selidbu i mene obuze još veća jeza, i pomislih kako to ne sme da se desi, da više ne vidim moju Evu i Gudrun. A i Eva je bila tako draga, obećala mi je da će svakoga dana sa detetom dolaziti kod mene, i rekla da bih i ja, čim mi stepenice više ne budu zadavale toliko muke, morala početi da dolazim kod njih, bar kad joj muž nije kod kuće, jer on je jako nervozan.

Tako smo se nas dve sve lepo dogovorile i Evin muž je već sutradan došao kod mene i doneo mi nešto da potpišem, no ja, kako mi dioptrija na naočarimaveć dugo nije bila odgo-varajuća, nisam mogla da vidim šta tačno potpisujem. Dali su mi nešto malo novca od nameštaja koji su za mene prodali, prava sreća da su našli kupca, rekao je mladi čovek, jer takva starudija danas više nikome ne treba. Meni je to bilo jasno, kao što mi je bilo jasno i da njih

dvoje računaju na to da će im kirija ubuduće biti znatno manja, jer su sobe sada, je li, bile nenameštene. Novac od nameštaja se još uvek nalazio na stolu, i ja promrmljah kako bih želela da ga stavim na štednu knjižicu male Gudrun. Uto se, međutim, setih da će mi možda trebati za lekara, i nastavih da se premišljam, no mladi čovek hitro stavi ruku na novac i njega već u sledećem trenutku više nije bilo. Meni se u očima iznenada pojaviše suze, ali ne zbog novca, već zbog toga što me je najednom obuze sumnja u to da će Eva zaista svakoga dana dolaziti kod mene i dovoditi dete sa sobom. Zato mladoga čoveka zamolih da je podseti na naš dogovor, no on samo reče, svaki dan, nije li to malo neskromno, i poče da se smeje.

Naravno da je bio u pravu, zaista je bilo neskromno sa moje strane da očekujem tako nešto, a mora biti da se i Eva zbog toga na mene naljutila, jer dolazila mi je najviše jednom nedeljno, i dete nije uvek dovodila sa sobom. Pri tom, nikada se nije dugo zadržavala, pošto je već počela jesen i na mansardi je bilo veoma hladno, a nešto kasnije, kada joj se telo već zaokruglilo, i sama joj rekoh da više ne bi smela da ide strmim stepenicama. U tom periodu sam se opet razbolela, stari dobar kašalj, a i komšinicu mi se razbolela, ili joj je, možda, postalo naporno da mi kuva i pravi krevet i stara se o meni. Sredinom novembra, nakon što Evu nisam videla pune tri nedelje, mladi čovek je jednog nedelnog jutra došao kod mene i sa sobom doveo lekara i lekar mi je onda napisao uput za bolničko lečenje. Bila sam mu na tome veoma zahvalna, zato što poslednja tri dana nisam dobila ništa toplo za jelo, ali i zato što sam se nadala da će u bolnici imati lift, pa će Eva moći da mi dolazi u posetu, a da joj to ne pričinjava napor. Sutradan su me na nosilima spustili niz stepenice, i očekivala sam da će dole vrata moga stana biti otvorena. Eva će biti kod kuće i muškarci će me, nakon što ih ljubazno zamolim, nakratko uneti u moj stari stan.

Vrata su, međutim, bila zatvorena, i onda se setih kako Eva svakoga dana baš u to vreme odvodi dete u zabavište. Zato samo u prolazu bacih pogled ka vratima, pločice sa mojim imenom više nije bilo tamo i mene onda obuze neki čudan osećaj, kao da ni mene same više tamo nema. Auto u koji su me ugurali stade punom brzinom da juri kroz grad, i bolničar koji je sedeo pored mene, u jednom trenutku se našali upitavši me da li sam spremna da umrem. Njegovo pitanje me je navelo na razmišljanje, i čim sam legla u bolnički krevet, zamolih sestru da mi donese list papira, pa sastavih neku vrstu testamenta. Sestra mi je u tome veoma ljubazno pomogla, ali je, kada je shvatila da svu svoju ušteđevinu želim da ostavim Evi, zavrtela glavom i upitala me zar nemam nijednog rođaka. Eva, rekla sam, ona je moje dete, i sestra mi stavi toplomer pod jezik.

Prošlo je četiri nedelje otkako su me doveli u bolnicu. Najpre sam sa još četiri žene ležala u jednoj velikoj sobi, tek su me nedavno prebacili u ovu malu prostoriju. Žene su se stalno zbog nečega žalile i niko im nikada nije mogao udovoljiti. Ja sam ih, međutim, uvek strpljivo slušala, jer onda su i one, kada bih im pričala o svojoj porodici, morale strpljivo da slušaju mene. Moja ćerka, govorila sam, i moj zet, i moja unuka, i u toku vremena za posetu svaki čas se okretala ka vratima, da možda već ne stoje tu sa velikim buketima cveća. To je toliko dugo trajalo da su žene već počele da zbijaju šale na moj račun, a kada bih se ponekad zanela i ko navijena stala da pričam o svojoj Evi, o svome anđelu, počele bi prstom da se lupkaju po čelu. Međutim, nisam se uzbuđivala zbog toga. Bilo mi je jasno da mladi ljudi nemaju puno slobodnog vremena i da bi bilo neskromno s moje strane očekivati da će to malo slobodnih dana koje imaju provoditi u bolnici. Jedino mi je moja poznanica, i sama

stara žena bez ikakvih obaveza, svake nedelje dolazila u posetu. Iako, što se mene tiče, to nije ni morala činiti, jer kad god bi došla, nije pričala ni o čemu drugom do o Evi i njenom mužu, ogovarala ih i ponavljala kako su me već zaboravili i kako ih više neću videti. Ali ja hoću opet da ih vidim, i da im saopštim kako im u nasleđstvo ostavljam sve što imam, i sigurna sam da će mi oni pre nego što umrem još jednom doći. Iznova sam ih, pogotovo tokom poslednjih nekoliko dana provedenih u velikoj sobi, viđala pred sobom. Stajali bi na vratima, Eva je u naručju držala novorođenče, dečaka, i mala Gudrun bi se onda otrgla iz očeve ruke i potrčala ka meni. Žene su nepomično ležale u svojim krevetima, jer nikada ranije nisu videle ništa slično, ništa tako lepo kao što je moja porodica, koja mi se sada već polako približila i na krevet počela da mi stavlja bukete cveća, toliko cveća, da me je ono sasvim prekrilo. Gospođice Evo, rekla sam, nakon što mi je jedan buket stavila i preko lica, pa šta to radite, i istoga trena cveća nestade, i osta samo zemlja, koja poče da mi upada u oči i u usta.

Možda su me sada doveli ovde i zato što noću glasno govorim i neprestano ponavljam jednu te istu, dugu priču. Ovo je jedna toliko mala rupa da u njoj za više od jednog posetioca i nema mesta, i zato će Eva sada kada bude dolazila, morati da dolazi sama. Da, sama je, kakvu je to samo neobičnu haljinu obukla, crnu sa srebrnim leptirastim rukavima, takve se haljine ne nose u prepodnevnom satima, no da li je još uvek prepodne, večer, noć? Eva prilazi mome krevetu i počinje nestrpljivo da udara nogom o pod, mora biti da se radi o nekoj šali. Ponovo je donela cveće i ponovo mi ga stavlja preko lica. Da, anđele moj, rekla sam, čim sam ugrabila malo vazduha, i onda se prestrašila, jer sam je upravo, prvi put, oslovlila njenim pravim imenom. Ali Eva se zbog toga nije naljutila. Smeši mi se i stavlja ruku na cveće, lepa je kao onomad kada su se vratili iz Italije, lepa poput anđela, i onda me polako, polako odguruje u sve veću dubinu.

BELI MEDVEDI

Najzad, pomislila je, kada je začula okretanje ključa u bravi. Već je bila usnila i zvuk ključa ju je probudio; ipak, čudila se da joj muž nije upalio svetlo u predsoblju, koje bi ona morala videti, jer su vrata od predsoblja bila poluotvorena. Valtère, rekla je, i narednih nekoliko minuta provela u strahu da osoba koja je otvorila vrata možda uopšte i nije njen muž, već neki stranac, provalnik, koji je namerio da se ušunja u stan i pretražiti sve ormare i fioke. Zatim se zapitala ne bi li bilo bolje da se napravi da spava, ali onda bi se njen muž mogao vratiti kući, dok je provalnik još uvek u stanu, i ovaj bi iz mraka mogao pucati u njega. Zato, uprkos velikom strahu, ipak odluči da upali svetlo i proveriti ko je ušao. Međutim, kako je ispružila ruku da bi povukla vrpcu noćne lampe, začu glas svoga muža koji je stajao na vratima.

Ne pali svetlo, reče glas.

Ona spusti ruku i blago se uspravi u krevetu. Njen muž više ništa ne reče i ne pomeri se, i ona se zapita da nije možda isuviše iscrpljen da bi stigao do kreveta, seo na stolicu pokraj vrata.

Kako je bilo, upita ona.

Šta, upita njen muž.

Sve, danas, kaza ona. Pregovori. Jelo. Putovanje.

Nećemo sada o tome, reče njen muž.

A o čemu ćemo, upita ona.

O onomad, reče njen muž.

Ne znam na šta misliš, reče ona. Uzalud je pokušavala da pogledom prodre kroz tamu i ljutila se na samu sebe zbog navike da uvek čvrsto zatvori prozorske kapke, i onda još naučice i tešku plavu zavesu. Da je samo mogla videti da li joj muž i dalje u mantilu i sa šeširom na glavi stoji kod vrata, jer to bi moglo značiti ili da opet namerava da izađe, ili da je popio, i nije u stanju da rasuđuje.

Na zoološki vrt, reče čovek. Glas mu je i dalje dopirao sa vrata, što će reći, izdaleka, jer živeli su u staromodnom stanu i imali veliku spavaću sobu sa visokim plafonom.

Na zoološki vrt, reče ona začuđeno. No, onda se nasmeja i ponovo spusti na jastuk. U zoološkom vrtu smo se upoznali.

Sećaš li se i gde tačno, upita čovek.

Mislim da da, reče žena. Ali ne razumem zašto se ne svučješ i legneš u krevet. Ako si gladan, daću ti nešto da pojedeš. Mogu ti doneti u krevet, a možemo i sestri za kuhinjski sto, pa da tamo jedeš.

Ona razgrnu pokrivač kako bi ustala iz kreveta, no njen muž, iako mu je pred očima moralo biti podjednako mračno kao i njoj, izgleda ipak nekako vide šta je namerila da uradi.

Ne ustaj, reče joj, i ne pali svetlo. Neću ništa da jedem, a i u mraku možemo da razgovaramo.

Ona se čudila stranom tonu njegovog glasa, kao i tome što, iako je već sigurno bio jako umoran, nije imao preča posla do razgovora o starim vremenima. Iako su u braku bili već pet godina, njoj se u poslednje vreme svaki dan činio lepšim i značajnijim od svih prošlih zajedno. Kako je njemu, međutim, očigledno bilo veoma stalo do njenog odgovora, ona se ponovo ispruži po krevetu i stavi ruke iza glave.

Kod belih medveda, reče. Tek što su jeli. Beli medvedi su skliznuli sa svojih stena u vodu i počeli da gnjuraju u potrazi za ribom. I sada su ponovo, prljavobeli, stajali na stenju i...

I – šta, upita je muž strogo.

Znaš i sam šta beli medvedi rade, reče ona. Okreću glavu s jedne na drugu stranu, bez prestanka, tamo-ovamo.

Baš kao i ti, reče njen muž.

Kao ja, upita ona iznenađeno, i poče u mraku da oponaša pokret koji je upravo opisala.

Nekoga si čekala, reče joj muž. Posmatrao sam te. Stajao sam kod velikih ptica, koje mirno sede na svojim granama, i onda se iznenada vinu i počnu da lete ukrug, i pri tom vrhovima kandži šaraju po rešetkama.

Kod belih medveda, reče žena, nema rešetaka.

Nekoga si čekala, reče muž. Okretala si glavu čas na jednu čas na drugu stranu. Ali taj neko, koga si čekala, nije došao.

Žena je sada sasvim nepomično ležala ispod pokrivača. Imala je osećaj da mora biti obazriva, i bila je obazriva.

Nisam nikoga čekala, rekla je.

Nakon što sam te neko vreme posmatrao, reče joj muž, nastavio sam stazom dalje i zaustavio se pored tebe. Ispričao sam ti nekoliko šala o belim medvedima i tako započeo razgovor. Seli smo na klupu i posmatrali flamingose kako, poput zmija, pomeraju svoje roze vratove. Više nije bilo toliko toplo i u vazduhu se već osećao blagi miris kasnoga leta.

Tada sam počela da živim, reče žena.

Ne verujem ti, reče muž.

Svuci se, reče žena, ili upali svetlo. Da li bar sediš na stolici?

Sedim i stojim, reče čovek. Ležim i letim. Želim da znam istinu.

Žena poče da se trese od hladnoće u toplom krevetu. Uplašila se da joj muž, inače vesela i prijatna osoba, nije sišao sa uma. No onda se setila da je toga dana u zoološkom vrtu zaista nekoga čekala, i shvatila da je sasvim moguće da joj je muž ranije u toku dana sreo tog drugog muškarca i od njega čuo celu priču.

Koju istinu, upita ona, kako bi dobila malo na vremenu.

Toga dana sam te, reče njen muž, ispratio do kuće. Još nekoliko puta smo zajedno otišli u šetnju i uveče izašli na ples. Svaki put sam te pitao da li si onoga poslepodneva u zoološkom vrtu nekoga čekala i da li ga, možda, još uvek čekaš, te i dalje ne možeš da zaboraviš. Ti si, međutim, svaki put samo zavrtela glavom i rekla ne.

Rekla sam istinu, reče žena.

Moguće da je napolju već počelo da sviće, a možda su joj se i oči navikle na mrak. U svakom slučaju, počela je da nazire obrise prostorije. Muža, međutim, i dalje nije mogla videti i veoma se uznemirila zbog toga.

Nisi rekla istinu, reče muškarac.

Nisam, pomisli žena, u pravu je. Išla sam sa njim u šetnje i uveče sa njim odlazila na ples, i svaki put se krišom osvrtna oko sebe, ne bih li ugledala čoveka kog sam volela i koji me je ostavio. Valter mi je bio drag, ali za njega se nisam udala iz ljubavi, već zato što nisam htela da ostanem sama. Ona iznenada oseti neobičan umor, i odluči da prizna sve ono što je tako dugo poricala. Možda će, nakon što mu sve prizna, muž izaći iz mraka i sestri na ivicu kreveta. I onda će mu ispričati kako je bilo nekada, a kako je sada, reći mu da sada voli njega i da je prema tom drugom muškarcu sasvim ravnodušna. Nije sumnjala da bi ga, samo kad bi mu stavila ruke oko vrata, uspela ubediti da je upravo to ono što se desilo, da se jedna ljubav rodila i iz dana u dana bivala sve veća i veća, a druga počela da umire i na kraju postala ništa drugo do običan leš, od kojeg čoveka podilazi jeza. Valtere, rekla je, ni dušo, ni dragi, oslovila ga je samo po imenu, ali u mraku je ispružila ruke ka njemu.

Njen muž, međutim, nije izašao iz mraka i nije seo na ivicu kreveta. Ostao je tamo gde je i bio, tamo odakle ona ni obrise njegovog tela nije mogla videti.

Tada sam, reče on, još uvek bio pridošlica u Minhenu. Bio je to tvoj predlog, da bi najpre trebalo da dobro upoznam grad. Pošto u to vreme još nismo imali auto, svake nedelje bismo se nekim drugim prevoznim sredstvom odvezli u nekom drugom pravcu, sišli na poslednjoj stanici, i onda krenuli u šetnju. Tokom tih šetnji stalno sam imao utisak kao da nekoga tražiš. Neprestano si, poput belih medveda koji traže slobodu, ili nešto nama strana, okretala glavu čas desno čas levo, i ja sam te zbog toga više puta nazvao svojim belim medvedom.

Da, reče žena prigušenim glasom.

Setila se da ju je muž prvih meseci braka zaista oslovljavao tako. Mislila je da to čini zbog uspomene na njihov prvi susret u zoološkom vrtu, ili zbog njene izrazito guste, prljavobele kose, koja joj je ponekad, poput grive, padala niz ramena. Sada se, međutim, ispostavilo da je nije tako zvao iz milošte, već iz podozrenja.

Kasnije smo, rekla je, kada smo već nabavili auto, nedeljom odlazili van grada. Hodali bismo kroz šumu, i na livadi se ispružili pod suncem i tu zaspali, ti sa glavom na mojim grudima. Probudili bismo se potpuno ošamućeni od sunca i jakoga vetra. Nismo znali kojim pravcem da krenemo nazad, i jednom nam je trebalo puna četiri sata da stignemo do kola. Sećaš li se, upitala je.

Njen muž se, međutim, nije obazirao na njenu priču.

Sreli smo ga jednom, rekao je.

Ah, prestani više, prekinu ga žena ljutito. Idi da jedeš ili me pusti da upalim svetlo, ustajem i sama ti nešto donesem. U frižideru imaš pola pileta i pivo. Međutim, još dok je to izgovarala, bilo joj je jasno da neće prihvatiti njen predlog. Zatim stade da razmišlja, čime bi mogla da mu skrene misli, ali joj ništa nije padalo na pamet.

Sutra te čeka naporan dan, reče naposljetku, do večeri moraš da završiš obračune, i ako se noćas ne naspavaš, sve će ti samo još teže pasti.

Sreli smo ga jednom, ponovi muž.

Žena šakama čvrsto zgrabi pokrivač, nije znala šta bi mu još mogla reći. Da je bar svetlije, pomislila je. Muž joj je za Božić napravio toaletni stočić sa staklenom pločom i zavesom od kretona, a ona njemu abažur za lampu i ukrasila ga travom i mahovinom koju su zajedno nabrali i osušili prošloga leta. Bila je sigurna da bi joj te stvari, samo da su ih mogli videti, pomogle da ga ubedi u to da ga ona voli, i da je on svoju staru sumnju odavno zakopao.

Sreli smo ga jednom, reče muž po treći put, glasom koji je, kao i cele večeri, zvučao tako jednolično i čudno. Spuštali smo se Ludvigovom ulicom ka Trijumfalnoj kapiji, veče je bilo lepo i ulica puna ljudi. Niko poseban nije privukao tvoju pažnju, niko nije zastao i niko ti se nije javio. Moja je ruka, međutim, bila u tvojoj i iznenada osetih kako ti je celo telo počelo da drhti. Srce je prestalo da ti kuca i krv nestala iz obraza. Sećaš li se toga?

Da, da, sećam se, požele da uzvikne žena, dobro se sećam svega. Bio je to prvi i poslednji put da sam videla bivšeg ljubavnika. Srce je u jednom momentu zaista prestalo da mi kuca, ali je, već u sledećem, ponovo zakucalo, i to tako kao da se radi o jednom sasvim novom srcu. Dok je nestajalo u masi ljudi lepo hladno lice mog bivšeg ljubavnika počelo je da se pretvara u Ništa, i kasnije mu se ni crta više nisam mogla setiti.

Sve je to žena želela da kaže mužu, i da ga podseti da se onomad na ulici pribila uz njega i pokušala da ga poljubi. Ali iznenada se uplašila da joj ne bi poverovao. Imala je osećaj kao da se iza njegovih reči nalazi neki nemir, koji ona ne bi mogla da umiri, i neki strah, koji ne bi mogla da odagna, bar ne te noći.

Sećam se naše šetnje, rekla je i potrudila se da joj glas zvuči ravnodušno. Nisam videla nikog poznatog. Uхватила me je nekakva drhtavica, slaba prehlada, a kasnije te večeri sam i temperaturu dobila.

Da li je to istina, upita čovek.

Da, odgovori žena.

Nju obuze tuga, jer mu nije smela reći istinu, koja je bila mnogo lepša od svega što je od nje želeo da čuje. Sada je već bila veoma umorna i najradije bi smesta zaspala, ali je povrhu svega ipak želela da sazna šta joj se to sa mužem dešava i zbog čega ne želi da upali svetlo, niti da ode na spavanje.

Onda je, znači, i ono drugo istina, reče čovek, sa tračkom nade u glasu.

Šta, upita žena.

Ono, za zooški vrt, reče čovek. Da nisi nikog drugog čekala.

Tebe sam čekala, reče žena. Nisam te poznavala, ali čovek može da čeka i onog kog nikada nije video.

Znači, reče čovek, nisi se udala za mene samo zato što te je neki drugi muškarac ostavio na cedilu. Volela si me.

Kako je besramno sa njene strane, ponovo pomisli žena, da leži tu u krevetu i laže sopstvenog muža, i onda se opet uspravi i krenu da mu kaže istinu. No, u taj mah do nje od vrata dopre neki čudan zvuk, poput dubokog očajničkog jauka. Bolestan je, pomisli žena prestrašeno, pa se ponovo spusti na jastuk i glasno i jasno reče: Da.

Onda je sve u redu, reče čovek. Sad tek šapatom. Može biti i da je spolja zatvorio vrata spavaće sobe i krenuo da izađe iz stana. Žena iskoči iz kreveta, povuče vrpca noćne lampe, i istoga momenta, kao da je pritisnula neko zvono, iz hodnika se začu glasna i snažna zvonjava. Soba je bila svetla i prazna, i žena onda istrča u hodnik, no ni tu ne vide svoga muža.

Iako je zgrada u kojoj su mladi supružnici živeli bila vremešna, odnedavno se u svakom stanu nalazilo i jedno dugme pomoću kog su se mogla otvoriti ulazna vrata. Valtere, reče žena nesrećno. Onda pritisnu dugme i vrata se otvoriše i ona stade da osluškuje. Živeli su na petom spratu i ona ostade da osluškuje zvuk teških koraka koji su se uspinjali skroz do petog sprata i, kako se kasnije ispostavilo, pripadali policajcima. Vaš muž se, rekli su muškarci kada su se našli naspram žene na odmorištu ispred stana, pri izlasku sa auto-puta sudario sa jednim vozilom i pretrpeo tešku povredu. I onda su, nakon što su izjavili to i nekoliko trenutaka posmatrali ženino zapanjeno lice, dodali da se povređeni trenutno nalazi na putu za bolnicu, i da su bolničari, koji su ga uneli u vozilo, rekli da se boje da ga živoga iz njega neće izvaditi.

Nemoguće, rekla je žena sasvim mirno, mora da je došlo do neke zabune. Upravo sam razgovarala sa svojim mužem, on je u stanu, sa mnom je. Molim, upitali su muškarci iznenađeno, pa gde je, i onda otišli u kuhinju i u spavaću sobu, i svuda upalili svetla. Pošto nigde nisu zatekli nikoga, krenuli su da ubeđuju ženu da se obuče i pođe sa njima u bolnicu, i ona se naposletku obukla, očešljala dugu, prljavobelu kosu, pa zajedno sa policajcima krenula niz stepenice. U toku vožnje sedela je između muškaraca koji su se trudili da budu ljubazni, i čiji su teški vuneni kaputi mirisali na kišu. Bilo joj je zabavno to što je vozač pustio sirenu da zavija i što se ni na jednom crvenom svetlu nije zaustavio. Brže, rekla je, brže, i policajci pomisliše kako se boji da svoga muža više neće zateći živog. Ona, međutim, uopšte nije znala ni zašto se nalazi u vozilu, ni kuda ono ide. Reči „brže, brže“ izgovorila je sasvim mehanički, i sasvim mehanički, poput belih medveda, počela da okreće glavu sleva nadesno i zdesna na levo.

Izvornik: Marie Luise Kaschnitz, Ferngespräche, „Ja, mein Angel“, str. 248–265. i „Eisbären“, str. 76–85, Insel Verlag, Frankfurt am Main, 1991.

(Sa nemačkog prevela **Marija Ančić**)